

EXISTENȚA DEFECTĂ

ION MILITARU*

Nobilă e doar negarea existenței

(Tratat de descompunere)

S-ar putea crede că, în ceea ce îl privește pe Emil Cioran, înțelegerea sa de ansamblu și includerea în istoria gândirii este doar o problemă de timp, firească și generală. Ar fi doar o chestiune de timp, ceva ani și, poate, decenii, până când gândirea sa, greu subsumabilă la prima vedere, va ocupa locul adecvat alături de alte nume ilustre în istoria filosofiei moderne a secolului XX. Nu pare să fie așa. Anii trec, deceniile la fel, iar ceea ce este de așteptat întârzie să se producă. Nu avem la îndemână secole pentru a mai plasa o dată speranța pentru ceea ce a întârziat să se producă **la timpul său**.

În sprijinul unei astfel de așteptări prelungite, cuvintele Eclesiastului își au toată relevanța: *Toate își au vremea lor și orice lucru își are ceasul lui. Nașterea își are vremea sa, săditul își are vremea lui și culesul și-o are pe a sa.*¹

Prin urmare, și Cioran își poate avea vremea și ceasul său. Dar care să fie acelea? Pentru că, dacă nu posedăm instrumentele tehnice necesare citirii și identificării unui asemenea timp, ne-am putea mulțumi cu înregistrarea efectivă: gândirea care își face loc în istorie.

În care dintre cele două ipostaze se află gândirea lui Cioran? În cea care își tergiversează, așteptând, intrarea în istorie sau în cea care, fără nici un preambul, a pășit ocupându-și, deja, locul? Evident, în nici una dintre cele două. Schema pusă în joc este neîncăpătoare. Urgența unei a treia căi se întrevede necesară.

Să difere într-atât produsele gândirii cioraniene de toate cele expuse pe piața gândirii încât urgența unei invenții care să explice ineditul să devină evidentă? Să fie nevoie de un al treilea timp, corelat unei a treia proceduri? Un timp distinct, superior tuturor celorlalte prin eficiența ariei de cuprindere, mai vastă decât anterioarele?

* Cercetător științific I, dr, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, al Academiei Române; e-mail: militaruiou@yahoo.com

¹ *Biblia sau Sfânta Scriptură, – Eclesiastul, 3/ 1, 2.* Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982.

Cum știm să citim semnele unui astfel de timp alăturându-ne lui pentru a-i grăbi actele și economisi energiile? Mai mult: este în stare filosofia să-și descopere propriu său timp? Un timp divizat în două: 1) al producerii sale și, 2) al înscrierii în **eternitatea istoriei**.

Dacă un astfel de timp ar fi fost la disponibilitatea hermeneuticii filosofice, mult din timpul alocat unei astfel de discuții ar fi fost recuperat. Nu dispunem de nimic în privința unui astfel de timp. Când va intra Emil Cioran în istoria gândirii, nu știm.

O lecție pentru istoria filosofiei; cum poate beneficia de ea Cioran

Aristofan îl batjocorește pe Socrate în *Norii*, lăsând de înțeles că nu era nicio diferență între acesta și contemporanii săi. Că nu le era mai bun, din contră, că le putea fi mai rău. Nu numai că era egalul sofistilor care își trăiau, pe atunci, ceasul de pe urmă, lipsit de glorie și încărcat de reprobabil, că era cel mai rău dintre ei: copii care își bat părinții, sporovăieli inutile, episteme caraghioase, tot soiul de stupizenii erau rodul învățaturii acestuia pentru polisul Atenei de la acea dată. Socrate își învață discipolii că există *două metode de argumentare: e una tare, alta slabă, dar că, din două, acea slabă e cea mai tare*,² una din ele extrem de nimerită în rezolvarea unei dileme de felul: *de câte ori lungimea labei e-n stare-un purice să sară*.³

Dacă era de reținut ceva în privința lui Socrate era minusul acestuia, nu plusul care să-l aureoleze consemnându-i gloria. **Aristofan îl aduce pe Socrate în subsolul propriei personalități.**

Contemporanii lui Socrate nu s-au îngrămădit nici ei să pluseze în contul acestuia. Pe scurt, la data propriei vieți, Socrate era, cel mai probabil, egal, dacă nu mai puțin, în raport cu ceilalți filosofi greci. Nici vorbă de vreo ipostază superioară cum, în chip partizan, încearcă să inducă Platon, singurul responsabil de biografia hagiografică a acestuia la acea dată. Avantajele faptului de a fi beneficiat de prezența unor elevi de geniu (Platon), capabili să-l promoveze în posteritate, asigurându-i gloria, nu erau în asentimentul tuturor atenienilor. Aristofan nu era singur în polisul Atenei care să-i poarte pică în chip declarat.

Prin urmare, viața lui Socrate nu a fost suficientă pentru a-i asigura gloria așa cum transpare aceasta din felurile istoriei. Există, așadar, un Socrate redus la dimensiunile și întinderea vieții sale, mai degrabă subevaluat, și un Socrate livrat de posteritatea filosofică și hiperbolizat de exercițiul istoriei.

Dacă am fi dispus de o citire a timpului în condiția rechiziționării sale de către instrumentarul filosofiei, am fi știut când încetează Socrate – ideea sau conceptul de Socrate! – să aparțină propriei sale vieți, și când începe să aparțină timpului istoriei, eternității acesteia.

² Aristofan, *Teatru*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, p. 331.

³ *Ibidem*, p. 333.

Când a încetat Socrate să piardă determinațiile vieții: fiul unei moașe, Phainarethe, de la care a moștenit maieutica, spune el, transfigurând în metafizică ceea ce era o îndeletnicire medicală, arta moșitului, al unui tată, Sofroniscos, sculptor, soț al unei femei certărețe Xanthipa, din a cărei cauză, spun gurile spurcate, pleca de acasă și, neavând ce face, filosofa, astfel încât filosofia ar trebui să se resimtă îndatorată aplecării acesteia către harță, și când figura sa se încarcă de celelalte determinații, ale eternității istorice? Un lucru este cert: nu atâta timp cât se plimba pe străzile Atenei, pierdut în conversații pestrice, riscându-și liniștea căminului și, până la urmă, chiar viața, cum s-a văzut.

Putem risca un astfel de răspuns în cazul lui Socrate apoi, prin extensie, în cazul întregii gândiri. Mutația s-a produs atunci când viața sa a fost pusă în discuție de către Areopagul Atenei pe motive de integritate și securitate a coeziunii sociale, politice și religioase iar filosofia sa respinsă în numele pericolelor aferente. În urma procesului intentat de către cetatea Atenei, Socrate este condamnat la moarte, iar filosofia sa este dezavuată. Refuză să evadeze, așa cum îl sfătuiesc prietenii, oferindu-i sprijinul, soarbe cupa de otravă și moare.

Imediat după moarte este plâns de prieteni și discipoli, iar Platon începe lucrul la posteritatea sa. Îl transformă în purtător de cuvânt al propriei gândiri și face din el simbolul filosofiei.

O întrebare care nu s-a pus în privința acestui circuit al gloriei: fără moartea abruptă a lui Socrate și dezavuarea filosofiei, Platon ar fi procedat la fel? Cât a contat în ochii acestuia moartea lui Socrate și refuzul gândirii sale? Să fi fost ceva strict contingent sau necesar? Un lucru este clar, negația vieții și gândirii a fost, pentru cazul de față, factorul originar care a declanșat posteritatea. Prin extensie, **negația vieții și gândirii este condiția necesară a eternității istorice**. Atâta timp cât o astfel de negație nu se produce, nu avem temeuri de a crede că o gândire se poate infiltra lin în *galeria eroilor gândirii*⁴.

În urma contestației radicale, gândirea își desăvârșește conturul iar personalitatea-debitor recunoscută.

Cioran ante portas (modelul logic al problemei)

Socotim că întârzierea omologării istorice a lui Emil Cioran este cauzată de absența evenimentului produs în viața lui Socrate. Evident, filosofii nu trebuie uciși pentru ca, astfel, eternitatea istorică să-i înregistreze în rândul membrilor săi. Nu este nevoie de crimă pentru a intra în istorie. Totuși, este nevoie de așa ceva în planul gândirii. *Mutatis mutandis*, crima din planul vieții devine negație în cazul

⁴ *Ceea ce ne înfățișează istoria filosofiei este șirul spiritelor nobile, galeria eroilor rațiunii ce gândește, care, datorită forței acestei rațiuni, au pătruns în esența lucrurilor, a naturii și a spiritului, în esența lui Dumnezeu, câștigând pentru noi prin munca lor, tezaurul cel mai de preț, comoara cunoașterii raționale, (Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Prelegeri de istorie a filosofiei, vol. I, București, Editura Academiei, 1963, p. 7).*

gândirii. Fără o astfel de negație, nicio gândire nu poate fi socotită încheiată pentru eternitatea istorică. Cu alte cuvinte, atâta vreme cât gândirea nu este supusă criticii radicale, istoria nu o poate asimila. Rolul unei astfel de critici este de a transmite produse finite nu materii prime. Orice produs brut este ejectat de istorie.

În termeni de dialectică hegeliană un astfel de proces poate fi reprezentat mai simplu ca **teză –antiteză – sinteză**. Iată cum funcționează aceștia:

- a) **Teza** este reprezentată de opera brută, efectivă, așa cum a fost închipuită sau scrisă.
- b) **Antiteza** este dată de receptarea critică, de primirea ce i se face, în bine sau rău, de valoarea care i se admite sau refuză.
- c) **Sinteza** este dată de ce rămâne în urma criticii, purificarea adusă de îndepărtarea indezirabilului, falsului sau efemerului.

Așa au stat lucrurile cu fiecare gândire în parte, cu fiecare artă, religie sau știință. Platon, de exemplu, ajunge el însuși abia în urma contestării și criticii la care este supus de către Aristotel și școala acestuia; Aristotel de către sceptici și epicureici; la scara epocilor, gândirea greco-romană va fi alta odată filtrată de către creștinism și modernitate; Isus, de-a lungul biografiei sale, adună mulțimile și le transmite mesajul lui Dumnezeu: el este Calea, Adevărul și Viața (**teza**), în urma morții și a refuzului Sinedriului de a vedea în el pe cel ce era (anti-teza)⁵, urmând ca apostolii să reprezintă **sinteza** dintre el și lume odată ce primele s-au consumat ș.a.m.d.

*

O astfel de schemă explică, cred, întârzierea lui Cioran în fața istoriei. Gândirea lui este definitiv închisă. El nu mai poate adăuga un rând acesteia. Așadar **teza** a fost definitiv pusă pe masă, expusă, gata de ofrandă. În ilustrarea de mai sus, era de așteptat **anti-teza**, critica, contestarea, negarea – partea de ecuație care a întârziat să apară. Ani, decenii..., nicio critică a lui Cioran nu s-a produs. De ce a întârziat un astfel de exercițiu? Cum se explică absența anti-tezei la Cioran, critica gândirii sale, negarea ei? Să fie în cauză adevărul rostit? Caracterul de nedislocat al acestuia? A rostit Cioran un astfel de adevăr definitiv și limpede încât orice obiecție cu privire la el să fie cu neputință?

Acum câțiva ani un astfel de lucru a părut, în sfârșit, să fie posibil. În revista *România literară* a apărut un atac fără precedent la adresa lui Emil Cioran. Atacul avea conținut, referințe precise și argumente de ordinul evidenței.⁶ Era vizată o

⁵ În conținutul **anti-tezei** de aici intră și refuzul mulțimii de a-l prefera pe Isus celor doi hoți.

⁶ Sorin Lavric în *România literară* nr 10–11/2018, *Amoniac în trei epitete*, cronică la *Despre Franța, Razne și Îndreptar pătimas: Pe vremuri, procedeul prin care un ins căzut în leșin era readus în simțiri avea simplitatea de ghioagă a unei loviri rapide: i se vântura pe sub nas un tampon îmbibat în amoniac. Reacția era fulminantă, letargicul trezindu-se ca sub mușcătura unui curent electric. Cam aceasta e impresia pe care și-o lasă textele tânărului Cioran: amoniac turnat cu nemiluita în tiparul unei sintaxe lapidare./ .../*

carte (*Îndreptar pătimăș*), valabilitatea părea, prin urmare restrânsă. Nu era însă așa. Scrierile lui Cioran sunt omogene, au conținuturi relativ similare iar critica uneia devine automat critica tuturor. În fine, dezirabilul care întârziase decenii la rând spărsese gheața iar antiteza căpătase conținut. Sinteza urma să vină oarecum de la sine. Asupra ei nu mai era de umblat. Sinteza, este de așteptat să dea gândirii chipul ei de pe urmă, ceea ce memoria culturii reține după ce **teza și anti-teza** au fost rostite. Este partea de natură (necesar) care urmează după ce partea de contingent (subiectivitate) dispare. Este vorba de istorie ca istorie a gândirii.

Ceea ce era de așteptat, sinteza, nu s-a produs. Să fie atunci în joc invalidarea ecuației sau cauzalității străine, altele decât cele numite, să fie luate în calcul?⁷

Digresiune despre teză, anti-teză, sinteză; cui aparțin

În **teză**, luată în sensul de aici, se rostește subiectivitatea originară, eul primitiv, emițător de gândire în sens fichtean. El se rostește în privința lumii așa cum o face natura organică. În acest sens nici nu poate fi vorba de subiectivitate și subiect. Niciunul dintre lucrurile lumii nu este subiectivitate și subiect sau, dacă este, în aceeași manieră de a fi este și subiectul tezei. Este subiectivitatea naturală, neantrenată de voință spre scopuri aleatorii. Teza se afirmă în afara oricărei voințe, cu excepția celei de a fi și care, la nivel de natură, nu este voință efectivă (planta nu vrea să fie plantă).

Anti-teza este orientată strict împotriva tezei. Motivele sunt însă de natura voinței. Nu este nimic de ordinul fatalității ca Aristofan să-l ridiculizeze pe Socrate stimulând critica la adresa acestuia. Nu era scris în stele ca Areopagul Atenei să-l condamne la moarte pe Socrate. Putea trece cu vedere delatiunea lui Melethos, Anythos și Lycon așa cum o făcuse cu mulți înainte. Istoria putea lua altă întorsătură dacă liberul arbitru al epocii proceda altfel. A preferat să o facă așa cum a făcut-o, în afara oricărei constrângeri, a oricărei determinări și în perfectă libertate. Istoria este încărcată de multiplicitate, riscuri și erori, minciuni și fals.⁸ Anti-teza este motivată de orientarea voinței împotriva tezei.

Tonul sedicios – cu un minim efort, oricine poate imita retorica otrăvită din Razne, rețeta fiind străvezie: alege o listă de cuvinte sugerând decreștitudine (ruină, prăbușire, neant, năpastă, expirare, ratare, descompunere) le adaugi un pomelnic de substantive...

Mintea favilică – A fi favilic înseamnă a da în clocot sub încordarea unei patimi dogoritoare.

Gura contumelică – Cioran nu poate scrie decât exagerând potențarea accentelor peiorative fiindu-i o însușire înnăscută, ce-i ține de temperamentul ieșit din balamale.

⁷ Același lucru este valabil în privința tuturor filosofilor români, în special a lui Lucian Blaga și Constantin Noica. Nici unul dintre aceștia nu a parcurs stadiile acestui tip de dialectică a receptării, astfel încât să fie încheiată condiția preliminară a înțelegerii.

⁸ Nimic nu este mai semnificativ pentru felul în care se construiește anti-teza așa cum o arată prezența sintagmei *atacuri nedrepte*. Există, în istorie, normativitate: *drept*, dar și abateri de la ea: *nedrept*. Raporturile dintre acestea nu sunt reglate prin nimic de ordinul naturii. Ambele pot deveni reale, iar resorturile care fac ca una sau alta să se actualizeze reprezintă marele mister al istoriei.

Sinteza

În ea s-a depășit stadiul de natură – non-voință – (**teză**) și cel de istorie – voință – (**anti-teză**). Ea reprezintă cursul lumii așa cum s-a constituit din moștenirile epuizate ale trecutului, victoriile și înfrângerile acestuia, selecțiile și debarasările sale. Nicio dejecție nu se reține la acest nivel.

Nici-o bătălie nu mai poate fi dată, nu se mai poate activa nici-o judecată, nici-o instanță nu mai poate interveni în favoarea sau defavoarea creșterii, a sporirii obiectului propriu-zis. Nu mai sunt posibile partizanate de o asemenea factură. Nu poți fi împotriva sau contra lui Iuliu Cezar, așa cum nu poți fi de partea sau contra lui Alexandru. Aceștia există așa cum există orice entitate omologată ontologic. Poți nutri simpatie, dorință de natură empatică dar acestea nu au de-a face cu ontologia. Poți face descoperiri care să crească ori diminueze pe *dinafară* adevărul. Dar adevărul epistemic nu înseamnă aici adevărul ca atare. Adevărul istoric este sumă de cunoștințe care nu invalidează adevărul ontologic cu nimic.

În fața faptelor, poziționarea lui Cioran pe harta gândirii, dificila sa situare, este evident: această schemă de înțelegere a eșuat.

A doua lecție a filosofiei: cum îl implică pe Emil Cioran

În fața fabulei lui Aristofan, suntem obișnuiți să ne situăm imediat de partea lui Socrate. Ne displace satira mai ales când, nedreaptă, privește astfel de personaje. Ezităm să descoperim, în spatele comicului inventat de către Aristofan, bruma de adevăr care, probabil a existat. Habitudinile pe care istoria ni le-a indus în privința lui Socrate face dificilă trecerea de la fantezia răutăcioasă a comediantului la adevăr. Filosofii înșiși nu au reușit să treacă dincolo de prestigiul și aura cu care istoria a glorificat figura lui Socrate. L-au crezut pe Platon, pe nimeni altcineva. Nu au pus în discuție dacă nu cumva Platon, când livrează o astfel de glorie, este întru-totul credibil și nici dacă, fie și o fărâamă, Aristofan are dreptate.

Să fie complet fals tot ce comunică Aristofan? Să nu existe nimic plauzibil în incriminarea lui Socrate?

*

Un lucru este evident: atât profesioniștii gândirii cât și amatorii ei nu se simt bine în preajma acestor texte, sunt stingheriți într-un fel anume, deranjați. Dar cum și prin ce? Este ceva care, atât de inedit, să provoace disconfortul unei arte, cea a istoriei, atât de hârșită în tot felul de excentricități derulate la scară amplă? Există în gândirea lui Cioran ceva atât de nou care să provoace un colaps al istoriografiei, dovedită incapabilă și dezarmată? Varianta pozitivă a răspunsului: ineditul face gândirea lui Cioran să fie respinsă la intrarea în cetate. Care este acesta?

Via negationis

De la începutul și până la sfârșitul ei, gândirea lui Cioran este un șir neîntrerupt al contestării și negării. Linearitatea gândirii face ca un astfel de dosar să fie lesne de întocmit.

La început, să spunem, în faza românească, se mai păstrează o doză de voință pozitivă, în spatele negațiilor există o intenție clară de înlocuire cu altceva. *Schimbarea la față a României*, *Îndreptar pătimăș* fac străveziu un astfel de program. Acum se mai poate repara ceva, Creația mai poate fi salvată, mântuirea nu este definitiv înfundată.

Odată cu stabilirea în Franța, când nimic de acest fel nu se mai păstrează, revelația este completă: **nimic nu mai poate fi salvat pentru că totul este putred, iar existența – ceva defect**. Cioran se radicalizează în contestarea existenței aderând cu patimă la un astfel de program. Propria voință este resetată.

Dacă, într-un prim moment, avem de-a face cu **un fond stricat al lumii**, cu descoperirea relei întocmiri a acesteia, fără nici-o participare a voinței, pe parcurs, acestei descoperiri i se adaugă **situarea patetică de partea deficitului ontologic al lumii și dorința de precipitare în direcția extincției ontologice**.

Întorsătura platoniciană; mitul peșterii

Cioran se arată uimit de primirea de care a avut parte cea dintâi carte a sa în limba franceză. În urma ei a fost socotit *nihilist* și pus alături, pe linie stilistică, de marii moralști francezi. *Nihilist?* se întreabă el. *Firește, dacă aș fi abordat o problemă „socială...”*⁹ Or, nici vorbă de problemă socială, negativismul său nu este reductibil la nimic de acest fel. El trece prin toate, social, istoric, religios urcând până la rădăcina celor ce sunt: demiurgul sau, pe placul filosofilor, categoria favorită lor: *a fi*. Finalmente, **îl respinge pe acesta în numele stricăciunii intrinseci**.

Este momentul să întrebăm: nu cumva sub masca tuturor celor dezvăluite și neplăcute, în esența lor, Cioran nu face altceva decât să ne furnizeze adevărul? Cum te poți supăra pe adevăr, fie și livrat în serie, neîntrerupt, într-o continuă și prelungită furnizare a lui? Este cel ce oferă adevărul în ipostaza celui detestat? Îl putem urî pe Cioran în contul adevărului? Aici este punctul nodal al tuturor neînțelegerilor lui Cioran, punctul de cotitură în măsură să explice ezitarea lumii academice și acelei ne-academice de a și-l apropria. Există o cruzime a adevărului care ne reține să-l adoptăm. Dar nu este orice adevăr într-o astfel de situație? Nu este deja un bun câștigat la nivelul mentalității celei mai de jos că adevărul supără? Și, mai ales, există grade ale supărării care să explice primirea graduală a acestuia sau refuzul complet?

Există adevăruri pe care le refuzăm. Refuzăm să ni se spună că vom muri mâine sau altele de acest fel. Indiferent însă de poziția adoptată față de primirea sau

⁹ Cioran, *Caiete I*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 321.

refuzul adevărului, este cert că acesta se află prezent, este în fața noastră solicitându-ne primirea virtuală.

Nu este Cioran un astfel de expeditor al adevărului către noi, destinatari ai săi? Este ceva ce-l face să fie altfel?

Tipuri de expediție

Există două tipuri obișnuite de expeditori: 1) al căror colet/ mesaj îl primim cu interes, curiozitate și/ sau indiferență. Unui astfel de expeditor îi adresăm mulțumirile și recunoștința noastră și 2) expeditori al căror colet/ mesaj îl primim cu oroare, căruia nu-i transmitem mulțumire și nici recunoștință.

Alături de aceste tipuri omologate și legale de expeditori se furișează un al treilea, expeditor travestit, intrus ilicit al unui colet fraudulos. Uzurpând titulatura expeditorului, în locul coletului se așează **încărcătura pornografică a sinelui**. Cioran aparține expeditorului de al treilea tip. El nu livrează un adevăr ca atare, liber de circumstanțe și infiltrații, ci unul învăluit de propria voință și subiectivitate.

Cioran își expediază sinele său gol. Este ceea ce poate, în nici un caz, nu dorim să primim. Odată livrat coletul, nu dorim să primim și curierul. Odată cu adevărul livrat de Cioran suntem nevoiți să-l primim și pe acesta.

Or, prima condiție pentru emițător este să păstreze distanța, să-și îndepărteze sinele, evitând amestecul între cele două. Includerea sinelui are darul de a tulbura, de a murdări și transforma lucrurile în ceea ce acestea nu sunt și nu se vor. **Mesagerul este neutru.**

Mitul peșterii

Ilustrează perfect tipologia mesagerului neutru. Pentru a-și face cunoscută în mod intuitiv teoria cunoașterii, Platon inventează următoarea poveste. Să ne imaginăm, spune el, o peșteră imensă, separată la jumătate de un paravan. De o parte a paravanului arde un foc care aruncă de cealaltă parte, locuită de oameni, tot felul de umbre. Locuitorii peșterii vor lua aceste umbre drept realitate autentică. Atunci când cineva, un binevoitor, i-ar aduce la suprafață pe locatarii peșterii, arătându-le lumea așa cum este ea la lumina soarelui, aceștia, orbiți de lumina puternică, ar resimți-o ca o durere. S-ar întoarce asupra binevoitorului cu dorința puternică de a-l ucide.

Așa se petrec lucrurile, spune Platon, cu oricine va încerca să-i ridice pe oameni din obiceiurile de cunoaștere: va înfrunta ura și riscul de a fi ucis. Alte considerații nu sunt făcute aici. Platon nu intenționează să-și conducă fabula într-o altfel de încheiere. Pe el nu-l interesează, de exemplu, destinul celui care, mânat de bune intenții, vrea să aducă la lumină specia umană și nici dacă, eventual, sub masca furnizării adevărului, mesagerul urmărește scopuri opuse. Tot ce vrea el este să separe între falsa cunoaștere și reala cunoaștere.

Pe noi ne interesează fizionomia celui ce livrează o astfel de epistemă. Cine este el? Ce calificare și ce credit are în comunitatea pe care vrea s-o mântuie epistemic? Apare intempestiv sau și-a consumat lungi perioade din viață alături de cei pe care vrea să-i mântuie? Dacă a fost locatar al peșterii, înseamnă că este posesorul unei experiențe contradictorii: cum a putut părăsi experiența originară și cum a obținut alta? Este, în momentul întoarcerii, motivat de cele mai bune intenții? Nu cumva livrează un truc, atunci când arată spre soare? De ce l-am crede? Și câtă calificare a câștigat în experiența așa-zisului adevăr?

Un propagandist al adevărului

Emil Cioran nu este asemenea ghidului platonician. Deși vorbește mereu despre peșteră și locatari ai acesteia, nu are nici-o intenție de a-i elibera printr-o procesiune condusă de sine, din peșteră spre lumina zilei. El informează dezinteresându-se complet de utilizarea informațiilor furnizate. Singura consecință este disprețul aruncat acestora. Disprețul și dorința de a termina cu toate, de a grăbi lucrurile către extincția finală, închiderea ființei prin neputința de a se susține cauzată de defectul ei organic.

Cioran nu dezvăluie adevărul, îl promovează, îi este propagandist.

Până la un punct, împărtășește așa ceva cu nihilistul. Numai că, în timp ce nihilistul practică arta negației pe segmente existențiale riguros definite, prioritară fiind istoria, fără a purta negația pe orizontala și verticala existenței, Cioran o practică cu voluptate. *Cum să nu presupui că existența a fost viciată de la rădăcină, existența și însăși elementele?*¹⁰ **Orizontala existenței:** toate cele existente sunt deficitare ontologic, limitate, pieritoare, praful și pulberea fiind încheierea lor; **verticala existenței:** **Creatorul, demiurgul, a fi, suferă de neputință originară; hotărându-se la creație își legitimează defectul.** Nihilistul este un promotor, nu un dezvăluitor. El nu promovează un adevăr, practică o negație.

*

Încercare de fizionomie a răului în persoană

Când se vorbește indistinct despre rău este avută în vedere natura metafizică a acestuia. Într-o astfel de natură nu este vizat nici-un rău particular, nimic de felul răului concret care, numai el, ne poate afecta. Răul, în esența sa, adică răul ca atare, ce rămâne dincolo de toate ilustrările acestuia, este răul ontologic, răul care

¹⁰ Cioran, *Demiurgul cel rău*, București, Editura Humanitas, 2007, p. 7.

contestă ființa. Platon, într-unul dintre dialogurile sale vorbea despre existența în sine a acestuia, alături sau departe de bine. Dacă există un rău în sine și un bine în sine. Răul, în esența sa ontologică, ca și binele, nu pot fi concepute iar logica care încearcă să le contureze chipul coerent nu satisface. Ea este înfrântă de cel mai elementar nivel al limbii. **Răul în persoană** are ceva din această neputință a gândirii, adică răul coborât din natura sa ontologică, la nivel de persoană – ceva, evident, imposibil dar reușit sub aspectul intenției de semnificare.

Refuzul și întârzierea istoriei gândirii de a și-l integra pe Emil Cioran are ceva din natura fricii ontologice primare. Frica ontologică este, la limită, frica de nedefinit (parțial echivalat nimicului), indiferent cum este personificat acesta, sub travesti mitologic, Hades și reprezentanți ai săi, sinistru schelet cu coasă, fie, în variantă logică, neant efectiv și non-reprezentabil.

Istoria gândirii a perceput difuz în gândirea lui Cioran o agresiune la adresa fundamentelor originare ale ontologiei. Gândirea greacă a strălucit ca ontologie, adică promovare a ființei. Transmisă mai departe și devenită, ca sursă originară, filosofia europeană a continuat să fie ceea ce a fost la greci, ontologie. Or, gândirea lui Cioran își are cel dintâi obiectiv în demolarea existenței, agresiune ontologică subiectivă.

Nimeni, lector simplu, nu poate parcurge cu satisfacție o filosofie care-i contestă cerința de a fi. Nimeni, dintre cei care identifică filosofia cu ontologia, nu poate primi cu satisfacție demolarea obiectului întreprinderii sale.

Ariei acesteia îi aparține în termeni de subiectivitate, dușmanul ontologic.

Imposibila descriere a dușmanului

Pentru cine citește vechile cronicile românești ale lui Ion Neculce, Miron Costin și Grigore Ureche, cu accentul pus pe istoria recentă, veche și ea de câteva sute de ani, observă cu ușurință cât de vag și aproximativ este portretul pe care aceștia reușesc să-l facă dușmanului. De două sute și ceva de ani, țările române căzuseră sub stăpânire otomană, iar stăpânul era dușmanul, adică turcii. În ciuda celor două sute și ceva de ani, românii, prin elita lor culturală, în cazul de față, cronicarii, nu reușiseră să dea o imagine prea clară dușmanului. Mult mai târziu, prin Dimitrie Cantemir, un personaj singuratic care nu va schimba percepția obișnuită, românii vor avea acces la un alt tip de portret al dușmanului. Dimitrie Cantemir va scrie o istorie a imperiului otoman reușind o performanță unică pentru acea vreme în Europa, cea mai bună istorie a subiectului la acea dată, după cum s-a spus.

O astfel de descriere nu era însă și a poporului. Felul în care mentalitatea generală era îndatorată mai degrabă legendelor și folclorului răzbate până și în descrierile cronicarilor. Istorici cu o formație mai degrabă precară, ce pot ei să spună despre turci poartă întreaga marcă a caracterelor vagi și aproximative. Prea puține lucruri concrete, de la sursă, oferite de experiență și cercetare se găsesc în

cărțile lor. Ei aduc mai degrabă cu Herodot decât cu istoria în sens modern. Pe de altă parte, este adevărat, la acea dată, însăși istoriografia europeană nu-și câștigase încă modernitatea.¹¹ Descrierile sunt seci și descriptive:...*în anii 6947, noiembrie 28, intrat-au în țară oaste tătarască, de au prădat și au arsu până la Botășani și au ars și târgul Botășanii.*¹² Descrierea cea mai succintă este de felul: *vrăjmașul lor și a toată creștinătatea, turcul...*¹³

Miron Costin și Ion Neculce, deși situați cronologic mai târziu, beneficiari ai unui avans cronologic benefic din punct de vedere epistemic, nu înregistrează un avans al problemei. Același mod succint, fără conținut se alocă descrierii dușmanului. În afara prezenței acestuia și a participării la evenimente, nu află nimic în plus¹⁴.

*

Heraclit avertizase: nu te poți scălda de două ori în apele aceluiași râu. Inutil, în preajma unei asemenea ape suntem conduși de Cioran: de nenumărate ori te poți scălda în apele sale, în apele râului.

O nouă Evanghelie?

Dacă Cioran s-ar fi limitat la simpla misiune de distribuire a adevărului, situația sa ar fi fost cu totul alta. Întotdeauna istoria gândirii a știut cum să procedeze cu noii evangheliști.

Luând la întâmplare orice propoziție din Cioran, simți că miza nu este adevărul, ci un anume fel de adresare. Cioran vizează mereu un destinatar în carne și oase, nu un spirit, o minte așa cum ne-a obișnuit istoria gândirii. *Oricine posedă un trup are dreptul la titlul de damnat.*¹⁵ Următoarea notație: *Oricare i-ar fi meritele, un om sănătos ne dezamăgește întotdeauna*¹⁶ și alta: *Orice proiect este o formă camuflată de sclavie*¹⁷. *Sunt sătul să fiu eu, îți repeși, atunci când aspiți să fugi de tine însuși...*¹⁸ În adevărurile rostite în cascadă, Cioran ne implică pe noi înșine în calitate de destinatari ai *adevărurilor* sale. Este, poate, ceea ce nu ne dorim.

¹¹ Atunci când armatele otomane, extrem de numeroase fac obiectul descrierii, prezentarea se face în termenii *câtă frunză, câtă iarbă*, de exemplu.

¹² Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la dragoș-vodă până la Aron-vodă (1359–1595)*, Chișinău, Editura Hyperion, 1990, p. 35.

¹³ Ibidem, p. 42.

¹⁴ Ceva din felul de prelucrare a dușmanului în cazul cronicarilor se regăsește și la Emil Cioran atunci când descrie dușmanul, în speță ungurul. El este, din acest punct de vedere, moștenitorul lor.

¹⁵ Cioran, *Despre neajunsul de a te fi născut*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 65.

¹⁶ Idem, *Căderea în timp*, București, Editura Humanitas, 1994, p.107.

¹⁷ Idem, *Sfârtecarea*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 165.

¹⁸ Ibidem.

Sunt prea multe lucruri rele, neplăcute în textele lui Cioran pentru ca lectorul lor să-și accepte calitatea destinatarului. Poate că destinatarul acestor adresări ar prefera să lipsească în această calitate, poate ar prefera să i se vorbească despre lume și necazurile ei sau dacă da, în condiții de maximă toleranță, atunci culorile să difere, tușa adevărului subiectiv să fie alta. Pe scurt, cititorul nu vrea să fie amestecat în supa pe care i-o servește bucătarul.

Iată o descriere complet diferită, fără implicarea forțată a lectorului, situată la infinită distanță: *Monada, despre care vom vorbi aici, nu este altceva decât o substanță simplă, care intră în tot ce e compus; simplă, adică fără părți.*¹⁹ Propoziția este luată din *Monadologia* lui Leibniz. Nimic din textul acestei propoziții nu ne privește. El vizează lumea, iar noi nu ne putem substitui acesteia. Nu avem relații de empatie cu lumea. Cel mult suntem empatici cu apropiați și semenii, mai rar cu departele nostru, iar cu lumea în ansamblul ei, nicidecum. Așadar nu putem fi afectați de o astfel de propoziție, nu o putem aplauda și nici dezaproba. Acolo este adevărul lumii, iar tot ce putem face este să-i urmărim susținerea. Fiecare enunț al gândirii are de străbătut o odisee, o distanță de la momentul rostirii sale, la cel al staționării, de la momentul ingenuu al luptei, al înfruntării, la cel domestic, al înapoierii eroului acasă.²⁰

Sau alta: *Nu încapă nici-o îndoială că orice cunoaștere a noastră începe cu experiența.*²¹ Ce se vizează aici este starea de fapt a lumii, intelectul ei și exercitarea modului său de a fi, așadar ontologia lumii. Ce anume din ea ne poate privi la modul în care ne privesc enunțurile lui Cioran? *Critica rațiunii pure*, din care este luat textul de față, nu este aceeași cu *Tratat de descompunere* și nici cu *Ispita de a exista*. Filosofic vorbind, cei doi se găsesc la o distanță care face imposibilă întâlnirea.

Cioran ne vizează atașamentele cele mai profunde: Dumnezeu, lumea, eul. Le răscolește terfelindu-le, iar odată cu aceasta pe noi înșine. Nu ne simțim bine în urma unui astfel de tratament. Suntem lezați, surprinși, iar finalmente, când vraja rostirii și-a risipit fumul, suntem consternați. Citindu-l, ai senzația fermă a apartenenței la latura întunecată a existenței. **Simțim sabotajul ființei în textele lui Cioran.**

*

Existența este ceva defect – o sentință în preajma căreia toate cele rostite de Cioran își capătă înțelesul. Experiența imediată, netrucată este proba. Tot ce trăim în imediatul firii, în cotidianul imediat este praf și pulbere și tot ce gândim, când nu este probă directă și conștientă în favoarea marelui adevăr, este truc și minciună la adresa lui. Luciditatea este mărturia continuă a efemerului absolut. Nu este luciditate care să vorbească despre altceva, care să nu dezvăluie, în contul nostru,

¹⁹ Leibniz, *Opere filosofice I, (Monadologia)*, București, Editura Științifică, p.509.

²⁰ Să spunem, de dragul mitologizării, momentul originar al rostirii adevărului – momentul Troia – vs. momentul disipării – momentul Ithaca.

²¹ Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Editura Științifică, 1969, p. 41

tarele existenței, boală, bătrânețe și moarte, iar gândirea, când face altceva, nu o face decât cu scopul amăgirii, al minciunii și iluziei.

Nu trăim altceva, iar când, aparent, pășim în alte lumi, o facem cu gândul ascuns al evadării din această lume întunecată. Construim imagini și lumi perfecte, visăm, ne cufundăm în credință, cunoaștere, adevăr, Dumnezeu, paradis, istorii întregi făcute să învăluie marele, singurul adevăr.

Trăim într-o lume defectă în care **a te naște**, departe de a fi o favoare, este o mistificare, în care Creatorul, departe de a ne salva prin iubire și jertfă, este **demiurgul cel rău**, iar gândurile, prin adevăr, cunoaștere își trăiesc perpetuu **amurgul**, iar logica își oferă **silogismele amărăciunii**. Nicio **carte a amăgirilor** nu mai poate fi scrisă, iar noi să credem în ea, **a fi** să fie mai mult decât o ispită. Am **căzut în timp** spre nefericirea noastră, și pentru că nu am reușit să ne salvăm **istoria prin utopie**, ne-am trăit **sfârtecarea**, singura mângâiere: **mărturisirile și anatemele** noastre.

O Evanghelie a răului; harta meonică

Ce se poate face în astfel de condiții? *Să nu te naști,*²² *Să nu mai vrei să fii om,*²³ *Să spui tuturor lucrurilor un nu fulgurant...*²⁴ *Să atacăm realul la rădăcina*²⁵.

Pentru că Cioran se adresează insistent destinatarului imediat, cititorului în constituția sa imediată, netrucată filosofic, acesta, încă de la primele adresări își acceptă condiția. Nu mai este cititorul obișnuit de filosofie, gata să admită marile adevăruri care privesc lumea din afara sa, acceptând dialogul imediat cu acest autor neobișnuit în condițiile avansate de acesta. Încheie, așadar, prin a purta conversația cu acesta ca de la om la om, în afara oricăror condiționări, a oricăror contexte prefabricate. Vom adopta, la rândul nostru, această manieră de a intra în comuniune cu Cioran.

*

Ne displace, așadar, soluția lui Cioran. Toate variantele sale: să nu te naști, să nu mai vrei să fii om, par complet indezirabile pe piața spiritului nostru dornic de confort existențial. Continuăm să fim cucerii de vechea propoziția a lui Spinoza: orice real, inclusiv cel care suntem, tinde să se conserve în starea care îl consacră. Cioran nu pare să găsească în noi partizani ai neființei – neajunsul de a te fi născut!

Să atacăm realul, spune Cioran. Acestui real îi aparținem așa încât declarația lui Cioran este una care ne privește. În interiorul ei se află arsenalul agresiunii fără scăpare. Cioran ni se adresează provocându-ne radaical.

²² Cioran, *Despre neajunsul de a te naște*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 205.

²³ *Ibidem*, p. 163.

²⁴ *Ibidem*, p. 24.

²⁵ *Ibidem*.

Să atacăm realul la rădăcină, spune integral Cioran. Care este, însă, **rădăcina realului?**

Conform învățăturii filosofilor, veche de două mii de ani, *omul este măsura tuturor lucrurilor* (Protagora). Adică originea, rădăcina lor. Filosofii sunt cei care, în urma unei astfel de declarații, se pot simți lezați. Știința lor, ontologia, se află în fața unei declarații de război. Rațiunea oricărui atac este distrugerea sau capitularea adversarului. În cazul de față atacul asupra ființei este distrugerea ei, aneantizarea, iar capitularea lui *a fi*, abia de îndrăznim să concedem: este de neînțeles. Cum poate ființa să capituleze? Și, mai ales, ce înțeles poate să aibă o astfel de capitulare? Și ce rămâne în urmă?

Rădăcina realului nu se epuizează însă strict la nivelul individual al fiecăruia și nici măcar al filosofului de profesie, care își vede ontologia periclitată. Real este însă realul credinței, al creației, salvării: Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Acest real trebuie, la rândul lui atacat la rădăcină, pentru că el, în rând cu celălalt real, al filosofilor și simplilor muritori, este defect. Cioran nu are nici-o rețineră în a-și orienta atacul cel mai sângeros împotriva acestui real. Mai mult, îi acordă creditul ontologic cel mai avansat.

*

Tot ce se poate face mai departe este a urmări pe viu, de-a lungul parcursului livresc, succesiunea contestării. Cioran nu procedează în conformitate cu nici-o logică, trăirea personală este singurul ghid, derularea ei arbitrară, capricioasă, dezordonată. Citim fragmente după fragmente, notații după notații referitoare la marele eșec: Dumnezeu, paradis, cădere, iubire, credință, om, istorie, toate într-un amalgam al inevitabilului deznodământ.

Cel dintâi atac; digresiune despre ranchiună

În *Istorie și utopie*, Cioran alocă un întreg capitol ranchiunei. *Cele mai multe nopți albe ni le petrecem hăcuindu-i în gând pe dușmanii noștri: le smulgem ochii și măruntaiele, le stoarcem vinele de sânge, le călcăm în picioare și le zdrobim mădulele; din milostenie, le lăsăm spre folosință scheletul. Făcându-le această din urmă favoare, ne liniștim și, frânți de oboseală, alunecăm în somn. Repaos binemeritat după atâta îndârjire și migală. De altfel, trebuie să ne refacem forțele ca să putem reîncepe lucrarea noaptea următoare...*²⁶ Dosarul acesteia nu este însă întreg fără includerea secvenței originare, a ranchiunei secretată originar în viața de grădină a cuplului primordial. Atunci și acolo s-a consumat cel dintâi episod al acesteia. Cioran este exponentul ranchiunei originare.

²⁶ Cioran, *Istorie și utopie*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 69.

*

În *Cartea Genezei* nu se spune nimic despre cum Adam și Eva au primit vestea alungării. Este ca și cum ceva de ordinul fatalității s-ar fi răsturnat peste ei, iar ei, satisfăcuți în fața unei astfel de sancțiuni, și-ar fi făcut la repezeală bagajele, pregătindu-se să coboare. Or, o psihologie minimală trebuie să le fi însoțit descinderea. Nu poate fi vorba de bunăvoință, de recunoștința generată de faptul că o pedeapsă mai aspră nu le-a fost aplicată. Nu știm nici dacă s-au rostit cuvinte de despărțire în afara celor profetice adresate Evei: *Voi înmulți mereu necazurile tale, mai ales în vremea sarcinii tale; în dureri vei naște copii; atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni.*²⁷ Iar lui Adam: *Pentru că ai ascultat vorba femeii tale și ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit: Să nu mănânci, blestemat va fi pământul pentru tine! Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale!*²⁸

Răul, necunoscut de cei doi, putea fi citit în amenințarea lui Dumnezeu. Este cunoașterea de tip a priori a răului, abia apoi, urmând ca ei să știe, pe viu, pe propria piele din care va izvorî sudoarea, răul și prețul plătit pentru acesta. Deocamdată suntem la originile sale, la nivel de enunț, al răului a priori, ca primă înfățișare și cunoaștere a sa. Este cunoașterea teoretică, nu mai puțin sigură, răul din amenințare, în care ei cred, dar pe care nu îl trăiesc decât teoretic. Răul pe care îl anunță vorbele nu este mai puțin, nu este suspect de diminuare ontologică, de diminuare a ființei sale. Dimpotrivă, pentru că este întâlnirea primară, ființa acestuia este copleșitoare.

Sursa răului este emitențul verbal, cel care se adresează acum lui Adam și Evei, adică Dumnezeu. Pentru ei, indiferent de validitatea și corectitudinea sancțiunii, Dumnezeu este răufăcătorul, iar împotriva lui își exercită cel dintâi depozit de ură. Este ura mocnită, care nu ajunge la vorbe, ura nerostită împotriva lui Dumnezeu. Cei doi părăsesc Edenul cu această ură în suflet, ura neactualizată, ne-verbalizată, dar cu neputință de a nu fi. În ciuda lipsei de exprimare, **ura edenică** nu putea lipsi, adică să nu fie. Felul ei de a fi este de tipul fiziologiei naive a modernilor la începuturi: **fierea, văzută ca rezervorul tuturor umorilor nedefinite ale corpului și sufletului**. Fierea despre care se va exprima fără echivoc Descartes, este fierea care a adăpostit ura tăinuită a lui Adam și Eva.

De ce nu și-au făcut ei ura cunoscută? De ce nu i-au aruncat în față lui Dumnezeu nemulțumirea și reproșurile, fărâma de scuze din care să lipsească învinuirea șarpelui sau a Evei? De ce nu au invocat ei înzestrarea originară, cea acordată lor de Dumnezeu însuși pentru ca la final să-i reproșeze lui Dumnezeu că doar el i-a întocmit așa cum i-a întocmit de au cedat atât de ușor unei vorbe fluierate de șarpe, așa încât El singur să fie vinovatul, nimeni altcineva. Poate că dacă ar fi scris un astfel de scenariu, izvorul urii nu ar fi avut ce elibera, ura nu s-ar fi născut niciodată, iar realitatea ei imposibilă.

²⁷ *Biblia*, sau *Sfânta Scriptură*, ed.cit, *Facerea*, 3 / 16.

²⁸ *Ibidem*, 3 / 17.

Cu astfel de încărcătură negativă a început abandonul. Ea este **moștenirea rășfrântă a paradisiului repudiat** pe insinuări perfide. Ce va urma, va avea în ura mocnită de acum, **energia acțiunilor lipsite de iubire, adică istoria.**

Cei doi nu au părăsit Edenul împăcați cu judecătorul și executivul ceresc. Au părăsit Edenul supărați. Nici-o reflecție la fața locului nu a fost făcută, nici un sentiment de justiție nu a fost exprimat. Nimic nu sugerează că cei doi au părăsit grădina Edenului cu sentimentul unui act de justiție corect. Este nerealist și stupid să credem că au plecat senini, mulțumind judecătorului și executorului pentru ducerea la bun sfârșit a unei sentințe corecte și drepte. Nu știm nimic despre conștiința lor la acea dată, despre sentimentele morale, de justiție, tot ce putem face este să bănuim. Cele câteva sonde pe care le aruncăm sunt mai degrabă de natura conștiinței ulterioare, așa cum s-a dezvoltat aceasta **post-cădere**. De aceea nu putem decât să-l însoțim pe John Milton în descrierea corectă dar aproximativă, lipsită de orice inovație, pe care o face episodului. Căința este dominantă: *În stare de adâncă umilință / ei se rugau, căindu-se amar*²⁹. Sentimentul este dominant de-a lungul cânturilor finale. *Trăind la fel de grele remușcări./ Și-ndată merseră la locul unde-și / Ținuse judecata Dumnezeu, / căzând cu fața la pământ nainte-i, / Smeriți greșelile mărturisindu-și, / Cerând iertarea și-ndurarea lui, / Scăldând pământul cu amar de lacrimi, / Umplând văzduhul de suspine grele / Din inimile pline de căință, / Semn al durerii lor neprefăcute / Și-al umilinței celei mai adânci.*³⁰. Cu excepția sentimentului de furie, orientat exclusiv asupra șarpelui: *Uniți să fim în dușmănia contra celui / Ce prin poruncă arătat ne-a fost -/ În contra Șarpelui cel crud!*³¹ și a celui de încredere în ajutorul lui Dumnezeu de aici încolo: *Cât despre teama că vom suferi / De frig sau de căldură – nerugată/ Bunăvoința lui s-a îngrijit / la adăpost din vreme să ne pună, / Căci mâna lui ne-a îmbrăcat pe noi, / Nevrednicii, pe când ne judeca / Milostivindu-se de starea noastră! / O, și cu cât mai mult, de-l vom ruga, / Urechea-i nu se va pleca spre milă! / Mai mult ne va-nvăța prin ce mijloace / Să ne ferim de crudele anotimpuri, / De ploaie, gheață, grindină, zăpadă!*³² alte sentimente nu sunt dezvoltate la Milton. Gama acestora este extrem de săracă în dramaturgia lui Milton, iar în altă parte nu avem unde căuta.

Ce avea să se întâmple mai târziu cu acea ură acumulată, reprimată și trimisă în subconștientul cel mai tainic pe parcursul execuției edenice, este povestit cu lux de amănunte, deși nu la prima vedere, pe tot parcursul Scripturii. Tot ce înseamnă abatere de la norma divină, dereglare, toate păcatele inventariate înainte și după potop, toate relele numite ale psalmiștilor, toate defecțiunilor poporului ales, vor constitui lungă listă a răspunsurilor pe care posteritatea lui Adam le va lui Dumnezeu, răufăcătorului lor.

²⁹ John Milton, *Paradisul pierdut*, trad. Aurel Covaci, București, Editura Minerva, 1972, p. 385.

³⁰ *Ibidem*, p. 384.

³¹ *Ibidem*, p. 376.

³² *Ibidem*, p. 382.

O secretă dorința de răzbunare, de întoarcere a răului originar îi va însoți în posteritate. pe Adam și Eva. Alungați din cetatea lui Dumnezeu, cei doi vor fi susținuți de gândul neînduplecat al alungării lui Dumnezeu din cetatea oamenilor. Scriptura este descrierea acestui eșec.

Dincolo de ea însă, dincolo de ultimele file ale Scripturii, atunci când în locul guvernării divine, oamenii vor pune propria guvernare, iar istoria nu va fi altceva decât efortul continuu al evacuării lui Dumnezeu din istorie, apare *sfârșitul credinței*.³³ Profetia lui Cioran este împlinită: *Cât timp va mai exista un singur zeu în picioare, misiunea omului nu va fi încheiată*.³⁴ Astăzi, ne aflăm la capătul reușitei istorice: Cioran poate jubila. Misiunea a fost încheiată, niciun zeu nu mai este în picioare. Victoria, însă, întârzie să apară. Răul, adică **existența defectă continuă să se perpetueze**, iar împotriva acesteia Cioran nu mai are audiență. **Ca existență defectă existența merge mai departe.**

*

Filosofia, ofertă greu de refuzat

Actul originar al apariției gândirii filosofice conține deja în sine conștiința faptului că în miezul religiei se află contestarea noastră originară. Filosofia a apărut în Grecia antică pe fondul contestării lumii ca lume creată de zei pradoxali, contradictorii, răi. Tot ce vine din religie ne contestă, pare să fie justificarea originară care îi dă voie gândirii să construiască o altă întemeiere a lumii. Zeii, așa cum ne-au fost livrați de religie, guvernează fără nicio rațiune, administrația lor este departe de ce pretinde o administrație rezonabilă. În plus, istoria Olimpului, nici ea nu corespunde tipului de umanitate justă.³⁵ În locul unei astfel de susțineri a lumii, plină de defecte, de imoralitate, de incoerențe și rău, filosofia vine cu alta, bine filtrată, bazată pe logică, argumente și empirie.

*

Despărțirea de Platon

Până la un punct, Cioran se identifică ghidului platonician. Cu sau fără program, el aruncă în față, adevărul. Ca și Cioran, ghidul lui Platon afirmă că existența este defectă, că ceea ce se vede este iluzie, aparență, nu se confundă cu adevărul. Numai că, în timp ce ghidul platonician face acest denunț ontologic în

³³ O. Harris, *Sfârșitul credinței*, București, Editura Herald, 2018.

³⁴ E. Cioran, *Mărturisiri și anateme*, București, Editura Humanitas, 1994, p. 187.

³⁵ Dosarul problemei este imens. Întreaga cultură greacă poate fi privită ca rechizitoriu al problemei în cauză (Jean – Pierre Vernant, *Mit și gândire în Grecia antică*, București, Editura Meridiane, 1995).

numele unei alte existențe, reale de această dată, Cioran denunță existența defectă să-i contrapună varianta corectă. Nicio altă existență nu este scutită de defecțiune. Nu avem ce opune existenței defecte. Oricare alta este la fel.

Trimisul lui Platon este aducătorul veștii celei bune, evanghelistul (**evanghelie** are în etimologia din greaca profană, sensul de bun, plăcut, dar și – veste, anunț, înger. Pe de altă parte, asemănarea prefixului de aici, cu prima femeie, soția lui Adam, **Eva**, care înseamnă, surprinzător, **mama tuturor celor vii**, iar după unii savanți, **lucru viu**, sau chiar **viață**, este surprinzătoare!), Cioran este aducătorul veștii celei rele. (Sunt reținut în fața oricărei construcții lingvistice hazardate. Nu am nicio competență în materie. Nu mă pot împiedica însă din urmărirea unor sugestii. În limba greacă *poneros* înseamnă rău, malign., apoi, diada înseamnă deja diviziune, împărțire, împuținare dar și cu posibilitate de transfer către realul supus ispitei, adică divizării acestuia între actual și iluzoriu – sensul ispitei originare promovate de șarpe. În unele zone arhaice ale României, cu sau fără legătură cu *poneros*, se folosește *ponivos* cu sensul de om rău, dușmănos – de exemplu, în zonele rurale ale Sibiului).

În acest punct exact, Cioran încetează să fie platonician, dacă a fost vreodată. Este momentul în care, prevalându-se de adevăr, încetează să fie nihilist pe terenul istoriei, nihilismul său devenind unul ontologic.

*

Unde Cioran contrariază

Nici-o noutate în privința observațiilor pe care Cioran le face asiduu. Boala, bătrânețea, moartea, au fost mereu fapte de observație curentă. La fel, caracterul relativ al experiențelor cotidiene. Nimic nu este făcut să rămână. Cel mai elementar simț metafizic încheie prin decepție: nimic nu este făcut să rămână, ontologia este defectă.

În interiorul acestei ontologii defecte au fost însă, imaginate felurite scenarii ale coabitării și îmblânzirii. Pascal, pe care Cioran, îl citește frecvent, crede că oamenii, pentru a face suportabilă existența inventează divertismentul. Nietzsche, celălalt autor frecventat asiduu de către Cioran, credea că grecii, profilactic, se cufundă în tragic, iar Ludwig Feuerbach este de părere că religia în ansamblul este o prevenție.

Inutil, crede Cioran. *Tot ce facem este pentru a ne scuza existența.*³⁶ Inițial, Cioran este bântuit de gândul platonician al posibilului ontologic. *Totul trebuie reformat.*³⁷ Tot acum, în ciuda credinței depline în existența defectă, nu renunță: *Nu te poți consola de neantul lumii prin forță, ci prin orgoliu. Fiece om e prea mândru ca să se închine în fața evidențelor. Și atunci inventează existența.*³⁸

³⁶ E. Cioran, *Amurgul gândurilor*, ed. cit. p. 80.

³⁷ *Ibidem*, p. 89.

³⁸ *Ibidem*, p. 79.

Mai târziu, un astfel de proiect este abandonat. Să înțelegem, din premisele de aici, că, evidențele s-au impus, iar mândria a pierdut în fața acestora, orice speranță a existenței de a fi salvată prin inventarea sa fiind inutilă. Nu există nimic care să-l împiedice să adere la textul dantesc din avanpostul iadului: **voi cei ce intrați aici, lăsați orice speranță**. *Totul este aparență a nimicului*³⁹, declară Cioran.

*

Nu este dificil de întrevăzut cum, în condiții istorice identice, Cioran ar fi avut o soartă politică mai aspră decât Socrate. În denunțul întocmit împotriva acestuia nu s-a mers până la acuzația ontologică. I s-au imputat, gradual, stricarea tinerilor, contestarea zeilor, introducerea de noi zei. Nimic de felul subminării ontologice.

În plus, Socrate este un apostat. El se retrage din fața tuturor acuzațiilor, nu admite că existența este rea, cu atât mai puțin îi trece prin cap că zeii, susținători ai acesteia, i-ar cauza distrugerea.

Cu excepția episodului de tinerețe, mai degrabă biografic decât altfel, Cioran nu a retractat nimic. Nu a fost un apostat.

Digresiune despre ambalaj

a) În ciuda faptului că, aparent, creează impresia că vorbește numai despre sine, suntem reticenți în a-l crede. De exemplu, niciuna dintre mărturisirile sale nu este datată. Este ca și cum trăirile sale se petrec în afara timpului. Spune că face una sau alta, dar nimic despre timp. Timpul este pentru el o categorie metafizică, ceea ce face ca și mărturisirile sale să împrumute aceeași calitate. Ființa metafizică este originea tuturor negațiilor sale.

În *Caiete*, există câteva datări, de exemplu, 1 ianuarie 1965.⁴⁰ Apoi, zile, săptămâni, nu mai notează nimic cu referire la timp. De regulă, notațiile sunt pentru zile și luni. Niciodată însă pentru o zi și conținutul reflectat al acelei zile. Concretul maxim, *hic et nunc*, nu este niciodată prezent. Și, totuși, numai în acel concret se petrece totul. Repudiind **timpul minim**, timpul imediat, aici de față, timpul trăirii cutărui sentiment, Cioran îi distruge, de neînțeles, rădăcina cea mai vie.

Să fie atunci jurnalul formula cea mai inspirată a creditării unei experiențe? Evident, sau, cel puțin, așa lasă de înțeles lunga tradiție a acestuia în cultura europeană. Data devine obligatorie în relatarea conținutului diurn. De unde atunci refuzul sistematic al lui Cioran pentru elementul cel mai ferm al persuadării trăirii? Este posibil ca, în ciuda mărturisirilor că nu face altceva decât să vorbească despre

³⁹ *Ibidem*, p. 21

⁴⁰ *Idem, Caiete I*, ed.cit. p. 281.

sine și trăirile sale, fondul acestora, raportarea la timpul cel mai exact, să fie ocultat. Ceva de felul pudorii cronologice l-a determinat pe Cioran să fie reticent în fața sinelui ultim. Discursul său despre sine este, prin excluderea datării, discursul despre sinele general.

*

b) Sinele general și stilul

Despre stil, Cioran vorbește mult și în multe locuri. Chiar dacă nu o făcea, importanța pe care i-o acordă este evidentă. Nu comunică idei, ci aforisme, design lexical, sonoritate lirică. Nu lipsite însă de conținut, retorică vană. Când vorbește despre stil, o face în aceeași manieră în care vorbește despre sentimente, trăiri, experiențe, adică fără referință imediată la sine. Nu găsești nicăieri date despre cum a scris cutare sau cutare text, despre piedici, formulări, reușite. Din moment ce, pe parcursul tuturor cărților sale, al celor șaiszeci de ani de scriitură, a încercat permanent să ne convingă că totul provine din fondul trăirilor sale, experiență proprie, nu era cu totul firesc ca în discursurile sale multiple despre stil să o facă la fel? Să-și illustreze **propria sa luptă cu îngerul** descriind-o în termenii luptei proprii așa cum s-a desfășurat aceasta în cutare sau cutare carte, la cutare și cutare dată? Nu era la fel de convingător decât în practica descrierii generale?

*

Cioran își rezumă fondul gândirii sale admitând că ideile exprimate acolo, *omul e rău, că moartea e un scandal, că viața nu are sens, în timp ce sinuciderea are unul – sunt banalități pe plan teoretic, dar nu când le trăiești. Ca experiență, faptul că moartea este un scandal nu e deloc o banalitate*⁴¹ iar ceea ce contează este *intensitatea experienței*. Până la urmă, *nou e timbrul, tonul, nota, ceea ce fiecare aduce pornind de la intensitatea experienței sale.*⁴² Cu alte cuvinte, felul în care formulezi, maniera.

Cu un anumit timbru al vocii sau ideii comunică ceva, o faci într-un anume ton. Într-o anumită notă, joasă sau înaltă, transmiți lucruri care s-au mai transmis. Inventarul acestora este cota de originalitate care îți aparține. Oferi același lucruri prezentate diferit, în altă formă. Stilul, redus la maniera elementară a datelor primare, este ambalajul.

c) Ambalajul

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, ambalaj este *materialul care servește la împachetarea și închiderea (ermetică) a unui produs*. Scopul primar al unui astfel de material este de protecție, scopul său secundar, apărut în

⁴¹ G. Liiceanu, *Itinerariile unei vieți*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 103.

⁴² *Ibidem*, p. 104.

timp, este de reclamă și publicitate. Inițial, când reclama și publicitatea nu însemnau mare lucru și nu erau avute în vedere datorită nivelului scăzut de dezvoltare economică, erau cvasi-inexistente.

Există un eufemism lesne de observat în definiția ambalajului: ceva ce servește la obținerea unui pachet, la împachetarea lucrului, pachetul fiind el însuși un fel de ambalaj. Cu alte cuvinte, o circularitate evidentă. Scopul ambelor fiind unul și același: deservirea produsului de a fi el însuși, de a nu se altera și trece în altceva. În plus, de a-i conferi, pe lângă aceste deziderate concrete, unul ce ține de gratuitate: estetica sa, niciun ambalaj neputând fi separat de participarea lui la ținuta design a produsului. Un astfel de design, exterioritate materială fermă, finalmente intră în produs în așa fel încât rațiunea finală a acestuia încorporează rațiunea estetică a ambalajului conferind un plus ontologic rațiunii finale. În termenii lui Aristotel, cauza primară și cea finală fac una.

La origine, produsul se livrează ca produs nud, în afara ambalajului. În economia primitivă, fructul – cel dintâi produs economic oferit (nu dăruit!) nu este ambalat. Este, pur și simplu, oferit în stare nudă. Nu există percepția că fructul oferit se poate strica, devenind altceva decât la prima ofertă.

Ambalajul apare la data exactă când percepția este că produsul poate deveni altceva decât era în momentul zero al ofertei. Cu alte cuvinte, atunci când între ofertă și consum apare o distanță de natură temporală, cauzatoare de alterare. În vederea înlăturării unui astfel de risc apare ambalajul. Cu alte cuvinte, miza este **distrugerea timpului înțeles drept cauză agresivă la identitatea de sine**. Ceea ce este lucrul, identitatea sa, fructul cutare sau cutare, este amenințat de către timp. Se poate strica, altera, pierzându-și identitatea. Altfel spus, ambalajul apare atunci când timpul este perceput ca agresiune la adresa ființei lucrului, a ontologiei sale.

O astfel de înțelegere a fost făcută de timpuriu. **Oamenii au înțeles destul de devreme că se află într-o lume coruptă în care atât ei cât și lucrurile din preajmă, ofertele economice, se alterează iar timpul este marele dușman.**

Retorica, indiferent unde se exercită: lirica poeților, discursul filosofilor, științe, joacă rolul unui astfel de ambalaj. Unul rafinat, sofisticat, greu digerabil ambalajului economic brut, sensul este însă același. La fel logica. Fără un astfel de ambalaj superior, miezul liric al poemului, conținutul filosofic sau științific se erodează, *mutatis–mutandis*, în aceeași manieră în care se erodează produsul economic

Dacă, în cazul produsului economic, ambalajul ajută în chip evident stoparea acțiunii timpului și păstrarea conținutului, în cazul ambalajului furnizat de retorică, despre ce fel de stricăciune poate fi vorba? Cum este de gândit că se poate strica o idee, un adevăr? O stricăciune radicală nu poate fi evidentă. Ceea ce este, însă, evident este cum fără un astfel de ambalaj adevărul livrat este împuținat, plasat într-o ontologie diminuată. Este ceea ce se întâmplă de fiecare dată când, reluată didactic, conținutul unei gândiri scade. Să ne gândim ce este o gândire în formulările sale originare și ce este în formulările sale didactice. Cum arată gândirea lui Platon, **expressis verbis**, și cum arată în lecțiile sale de istorie. Sau cum

arată un sonet redus strict la mesajul său. Fără artă, orice sonet este redus la banalitate. Stil și artă înseamnă, aici, unul și același lucru.

*

Data de naștere a ambalajului este epoca modernă, când produsul brut nu mai este în stare să se susțină, supus riscului de alterare. Comerțul tradițional era dispensat de o astfel de grijă. Produsul său era dispus direct, în stare brută, fără nici un adaos. Ceea ce se oferea era strict atât. Economia modernă, prin ambalaj oferă mai mult, conferind lucrului un plus și sporindu-i identitatea. Odată cu sporul de identitate este și un spor de ființă, lucrul ambalat fiind lucrul brut plus ceva. **Lumea modernă resimte nevoia ca lucrul brut să fie mai mult decât este.** Aici își poate avea lumea modernă una dintre dimensiunile sale metafizice profunde.

Dialectica acestui proces este evidentă: **rațiunea ambalajului este de a conserva ingenuitatea printr-un adaos exterior** astfel încât, inevitabil, aceasta se pierde în ceva superior.

Cultura ambalajului

La nivel de ultimă exterioritate, corpul își are propriul ambalaj secretat organic. Pielea este ambalajul uman, așa cum, în cazul păsărilor, este penajul, iar al florilor – coloritul. Un ambalaj profund, introdus carnea corpului, de nedezlipit de acesta. Funcția acestuia rămâne însă una și aceeași: protecția, reproducerea speciei prin ademenire în scopul reproducerii.

În cadrul culturii ambalajului, mitul oferă, poate, cea mai formidabilă lecție: **scalda Dianeii**. Lecția este pierdută în mulțimea sensurilor, primordial, însă, este unul: Diana nu vrea să fie văzută nud, fără vestimentație. Pentru că nu i se respectă dorința, își asmute câinii asupra lui Acteon, sfâșiindu-l. Pentru om, **vestimentația este supremul ambalaj**, iar între funcțiile acesteia, este dificil de știut care este prima: cea practică sau cea metafizică, ultima corespunzând rațiunii ambalajului.

Finalmente: ce livrează Cioran: idei sau stil?

Cioran și scriitorii ruși, dar mai ales Gogol...

Cioran citează mult din teologii ruși. Urma acestora este evidentă în scriitura sa. Între scriitori îi preferă pe Tolstoi și Dostoievski. Ceilalți, Cehov, este amintit sporadic, iar Gogol, nu-mi amintesc să fie citat vreodată. Totuși, acesta din urmă are o nuvelă, oglindă întunecată a propriei gândiri.

Cadru: într-un părculeț încântător din Sankt Petersburg, într-o minunată seară de la începutul verii, un cuplu, aflat la începuturi. Cei doi se pierd în reverii pe seama viitorului. În conformitate cu sexul, fiecare își asumă temperamentul. Bărbatul, guraliv, preia inițiativa; tânăra femeie, pierdută în farmecul vorbelor,

ascultă. Prin forța de a citi viitorul, bărbatul emană putere. Femeia, prin disponibilitatea de ascultare, rămâne calmă. Vor avea o nuntă frumoasă, spune bărbatul, copii le vor face inimile să tresalte și să se bucure de dimineața până seara, și tot așa, un inventar al deliciilor de paradis ale căsniciei. Nu peste multă vreme însă, greutățile slujbei, faptul că ea va rămâne acasă, iar povara întreținerii familiei va rămâne doar pe umerii săi, vor face lipsurile să apară. Sărăcia amenință, el va fi dat afară de la slujbă. Un timp se vor întreține vânzând bruma de lucruri pe care o dețin, apoi dezastru, decesul unui copil, certurile și, finalmente, divorțul.

Bărbatul încheie, încredințat că a punctat decisiv în câștigarea iubitei sale: Ai perfectă dreptate, îi spune tânăra femeie, căsătoria noastră este lipsită de viitor. Este de preferat s-o încheiem aici, fără a mai parcurge pașii dureroși pe care, atât de minunat, i-ai descris. Mulțumesc! – după care, ridicându-se, îl părăsește trist și contrariat, cu adevărul minunatei sale descrieri.

Concluzia fabulei este simplă: **adevărul** nu numai că dezumflă speranțele, iubirea, faptele, făcându-le cu neputință actualizarea – el **distruge**. Ceea ce urma să se întâmple prin cursul firesc al lucrurilor, este abandonat, ne-împlinit (făcut să nu se îplinească⁴³) din cauza unei lucidități neghioabe. Este foarte probabil că ceea ce descria personajul lui Gogol, avea mari șanse să se petreacă. Rostit, el precipită viitorul distrugând realitatea iminentă. A doua morală: **dacă adevărul rămâne nerostit, ontologia lumii își urmează cursul**. A treia morală: **nu întotdeauna adevărul este tot una cu ființa**. Sunt cazuri când acesta lucrează contra ei.

Cioran se află în situația similară tânărului îndrăgostit. Așteptarea lui: mariajul dintre logosul lumii și logosul propriu.

*

I se pot, însă, imputa lui Cioran, cele scrise? Este, cu adevărat, Cioran răspunzător pentru adevărurile întunecate: că lumea este neant, istoria – vid, iar eforturile omului de a-și depăși mizeria ontologică un non-sens? Evident, nu!

Este vinovat mesagerul pentru mesajul adus? O întregă istorie se grăbește să infirme așa ceva. Mesagerul nu are nimic de-a face cu mesajul. Cele două trebuie distinse. Așadar, Cioran nu este cu nimic atins de cele comunicate, ființa sa este cu totul disjunctă. Niciodată, nimeni nu a confundat adevărul cu persoana celui care aduce adevărul. Numai în momentele delictive ale istoriei, în furia turbată a declasașilor, mesagerul a fost ucis.

Primo: Cioran nu are a face cu nimic din cele comunicate. El este mesager și atât. Nu se confundă cu mesajul.

⁴³ *A se împlini*, sintagmă neluată în seamă în ontologiile sensibile în fața limbii. Statutul lucrului neîmplinit este o enigmă ontologică. Există lucruri care nu se împlinesc niciodată. Ce statut ontologic au ele în această ipostază? Unul inexistent nu poate fi. Apoi, ce fel de traseu are de parcurs ontologia urmărind evoluția de la ceea ce este neîmplinit (momentul 0) la ceea ce este împlinit?

Numai că nu este așa. Cioran nu comunică ceva exterior ființei sale. El nu transmite mesaje care nu-i aparțin. *La mine totul are o bază fiziologică*,⁴⁴ El transmite propriile adevăruri jubilând la fiecare pagină a scrierilor sale. Este tot una cu ceea ce scrie. Scriitura sa este expunere de sine, respectiv, cunoaștere de sine. Nu comunică adevăruri ale lumii, ci adevăruri ale sale, care îl privesc pe sine. Marele său orgoliu este, aici, bazat pe o fraudă imensă: adevărurile sale sunt adevăruri ale lumii – iată credința sa profundă. Pe ce se bazează, însă un astfel de transfer? Cine-i comunică lui validitatea unei astfel de identificări între sine și lume? Pe ce se bazează el când afirmă că între sine și lume nu e diferență, între adevărul pe care îl extrage din secrețiile ființei sale și lumea largă?

Toate mărturiile sale cu privire la această extensie ilicită, sunt pe bază de lectură și observații proprii. *Caietele* abundă în observații despre nopți, nori, plimbări, întâlniri etc., din care extrage fondul gândirii **me-onice**.

*

Când citești Platon, *Republica*, faimosul său mit al peșterii, cel puțin două semnificații sunt surprinzătoare. Cunoașterea este, se spune acolo, un fel de trecere de la întuneric la lumină. Aceasta este esența pe care cultura occidentală a preluat-o fără să-i modifice mare lucru, ca marcă a propriei sale teorii despre cunoaștere. Așa ceva nu ne interesează aici.

Ce este mai subtil în narațiunea de față este statutul celui ce întreprinde un astfel de act. Platon spune: să ne imaginăm că cineva o face. Ei bine, dacă înțelegem natura cunoașterii ca fiind ceva care se produce prin intervenția cuiva, avem dreptul să chestionăm statutul acestui cuiva. Cineva este cel care provoacă în noi cunoașterea și o duce la capăt. Noi, prin noi înșine, nu o facem. Sau, cel puțin, așa se întâmplă în mitul lui Platon de la care ne revendicăm tipologia cunoașterii. Nu este de conceput cunoașterea drept ceva care se produce prin sine. Ea are loc prin participarea unei instanțe subiective despre care nu știm mare lucru, practic, nu știm nimic.

Al doilea lucru de chestionat: natura personajului care aduce cunoașterea. Ce am întrebat mai sus, a fost din perspectiva cunoașterii, acum este din perspectiva opusă, a subiectului propriu zis. Ce interes are el să producă cunoașterea? Este simplă manifestare sau ceva de natură misterioasă îl îndeamnă la un astfel de gest?

Este dificil de răspuns unei astfel de întrebări stârnite de narațiunea platoniciană. Dacă, în privința agentului de cunoaștere platoniciană, nu i se poate decide neutralitatea, în privința lui Cioran se poate: el nu este neutru în raport cu cele comunicate, vidul despre care vorbește, demiurgul rău, sunt adevărurile pe care el le răstoarnă peste lume, nu adevăruri ale lumii la care el doar consimte. *Pentru mine a bârfi existența nu este un capriciu, nici un obicei, ci o terapie.*⁴⁵

⁴⁴G. Liiceanu, *op. cit.*, p. 139.

⁴⁵Cioran, *Caiete I*, ed. cit. p. 168

*

Ciudat este cum Cioran ajunge contestatarul lumii și al omului după ce, la început, păruse un investitor. Așa debutase: cu o minimă și greu de cuantificat speranță că lumea poate fi renovată. *Pe culmile disperării* sunt urmarea unei speranțe. Nu poate ajunge la disperare cel care nu a sperat. La fel, nu poate cineva să invoce redresarea unei situații fără credință în redresare. *Schimbarea la față a României* este manifestul de credință al cuiva care o dorește. *Gândurile ajung în amurg* după ce, inițial, s-au aflat în aurora lor. Ultima carte, a perioadei românești este la fel de elocventă: *Îndreptar pătimăș*. Singura rațiune a întocmirii unui îndreptar este credința în posibilitatea îndreptării ș.a.m.d.⁴⁶

Apoi, lucrurile se schimbă: nimic nu mai poate fi salvat, rațiunea de a face așa ceva nu se mai întrevede. Neantul, existența defectă devin copleșitoare și orice opoziție inutilă. Aici, apele pot să se despartă, atitudinile pot fi diferite. Consimți unei astfel de revelații sau i te opui. Cioran a ales să consimtă. Camus a ales să i se opună: chiar dacă existența nu are nici-un sens, aleg să-i confer eu unul.

Ce a urmat acestui moment zero a fost, pentru Cioran o nesfârșită cavalcadă a negării. Fiecare carte a lui Cioran este un breviar al acestora. Totul intră în acest malaxor negativ cu privire la lume, origini, demiurg.

De acum, tot ce va scrie Cioran, vor fi variații pe o singură temă. Ideea este una singură, manierele în care se vor livra, vor fi însă diferite. Cioran își va oferi marfa, una și aceeași, într-o varietate de ambalaje, care mai de care mai seducătoare, mai colorate, mai persuasive. El nu va livra ideea nud, în formulă de adevăr logic, argumentată conform procedurii, va umbla la ambalaj convins că acesta, în varietatea sa stilistică, va convinge mai ușor decât orice logică. Ambalajul este superior logicii – este credința supremă a lui Cioran. Stilul este omul!

*

Pentru a semnala importanța acestui vehicul al transmiterii, am procedat la o metodă puțin neortodoxă pe care am numit-o a împachetării, sau **ambalajul gândirii**. Filosofii au recurs deseori la ea, cu conștiința certă că uzitează de o metodă eficientă și cu servicii clare. Esența ei constă în credința că ideea este mai bine servită dacă o livrăm în ceva convenabil care să o treacă de uzura previzibilă a întâlnirii neprevenite. În filozofie nu s-a vorbit niciodată de semnificația epistemică a ambalajului în sens cu adevărat filosofic, în așa fel încât îmbătrânita problemă a stilului și formei să fie trecute în actualitate.

⁴⁶ Abaterile sale ideologice se explică, cred, prin revoltă în fața imperfecțiunilor la nivel de istorie și dorința de remediu. Cele două totalitarisme, de stânga și de dreapta, îi apar, la această vârstă, strategii de corecție istorică. *Totul trebuie reformat* este formula primară a scrisului său.

Felul în care ideea poate fi așezată în adăpostul ființei sale, poate fi urmărită de la origini, cu credința fermă că numai astfel ea poate parcurge **întreagă** vremea rea, intemperiiile de afară, tot ce o amenință cu urgia.⁴⁷

Poemul, la începuturile gândirii (presocratici, aproape toți gânditorii dinainte de Socrate, își puna gândurile în versuri, iar totalitatea acestora forma un poem, cel mai adesea numit, fără dorință de diferențiere, *poemul naturii*), *dialogul*, la Socrate și Platon, *tratatul* la Aristotel și urmași, *apoftegmele* și *sentințele* la stoici, după care aceste forme de manevrare și manipulare a gândirii se reiau cu variațiuni.

*

*El, Cioran, ne-a făcut viața suportabilă? Sau, dimpotrivă, a făcut-o de nesuportat?*⁴⁸ Dacă cele comunicate de către Cioran datorează atât de mult fiziologiei sale, atunci lucrurile comunicate de el nu ne privesc. Indiferent de gravitatea lor, de intensitatea experienței realitate, reducerea lor la fiziologie, le reduce și la unicitate. Fiecare cu fiziologia lui, nimeni nu are nimic în comun cu nimeni. Deci viața nu ne-a fost făcută nici mai suportabilă, nici mai insuportabilă. Luăm act de un unicat, nimic, mai mult.

Totuși, nu primim cu indiferență lectura din Cioran. Atâta contestare nu ne poate lăsa indiferenți. Nu acceptăm cu bucurie sau bunăvoință reducerea la neant. Ne simțim vizați, suntem implicați direct în fiecare contestare a lui Cioran. El nu comunică neutru, emisar al adevărilor străine, comunică propriul adevăr, propria dorință. O face voluntar, cu mărturisită voluptate. Ori, în fața a ceea ce ne contestă, ne repliem, iar cel ce ne contestă capătă *volens/ nolens*, statura atacatorului, a dușmanului și agresorului. Cioran este sinteză necesară a tuturor determinațiilor care vizează negativ ființa, cosmosul, viața, zeii, istoria, nașterea și moartea. Nu-l putem accepta simplu. Ne repliem în fața acestui torent al contestării, reamintindu-ne că el face parte dintr-o serie istorică pe care am parcurs-o și înregistrat-o construindu-ne replicile la scara a ceea ce a fost propria noastră cultură. Istoria culturii occidentale nu este altceva decât un șir nesfârșit de replici la un șir nesfârșit de agresiuni. Cioran se află la capătul acestei liste, demarate demult, în timpuri vagi despre care cu greu se mai poate vorbi.

Totul a început cu actul primordial al apariției noastre pe pământ, actul *Genezei*. Acolo s-a consumat cea dintâi contestare a noastră care ne-a costat totul, mai puțin viața. Cauza, aproape nu contează. Ceea ce s-a reținut a fost contestarea. *Domnul Dumnezeu a zis femeii: Voi mări foarte mult suferința și însărcinarea ta; cu durere vei naște copii și dorința ta se va ține după soțul tău, și el va domina*

⁴⁷ Lexicul are trimeri izomorfe între idei și oameni: *s-a ascuns de ploaie*, sinonim cu *s-a adăpostit de ploaie*. *Ascunderea* are sensul clar al salvării integrității. *A scăpa întreg*, are altă determinație ontologică: *a scăpa întreg* înseamnă, din punct de vedere ontologic, a depăși netaxat pericolul, ne-vămuit ontologic.

⁴⁸ Gabriel Liiceanu, *Itinerariile...* ed.cit. p. 87.

peste tine. Și lui Adam a zis: Fiindcă ai ascultat de glasul soției tale și ai mâncat din pomul despre care îți poruncisem zicând: Să nu mănânci din el, blestemat este acum pământul din cauza ta. Cu multă trudă să-ți scoți hrana din el în toate zilele vieții tale, spini și pământ să-ți dea și să mănânci plantele de pe câmp. În sudoarea feței tale să-ți mănânci pâinea, până te vei întoarce în pământ, căci din el ai fost luat; căci țărână ești și în țărână te vei întoarce.

Nu se spune nimic despre cum au primit cei doi un astfel de act. Se spune doar atât: *Domnul Dumnezeu l-a scos afară din grădina Edenului, ca să lucreze pământul din care fusese luat. Astfel El a izgonit pe Adam.* Impactul trebuie să fi fost uriaș, pe măsura loviturii primite.

*

Ceea ce va trăi omul la capătul Scripturii, odată intrat în istorie, va fi o cavalcadă a contestărilor în care se vor amesteca toate atitudinile fundamentale incriminate de Cioran: religioase, filosofice, științifice. Rațiunile vor fi identice. Cu niciuna nu va fi ușor, toate vor exprima unul și același lucru: tot ce ne contestă ființa respingem, contestăm, la rândul nostru. Astfel, pe baza unei inventarieri generale a refuzului agresivității ontologice, putem accepta mai lesne, de ce lucrurile decurg într-o astfel de manieră în privința lui Cioran.: aparține aceluiași registru

Mai departe, odată ajunși în noua locație, undeva, *la răsăritul grădinii Edenului*, ni se spune, lanțul sancțiunilor și contestărilor divine la adresa oamenilor pare să nu mai aibă capăt.. Adresându-se lui Cain, în urma uciderii de către acesta a fratelui său Abel, Dumnezeu proferează: *blestemat ești tu de pe pământul acesta, care și-a deschis gura ca să primească din mâna ta sângele fratelui tău! Când vei lucra pământul, să nu-ți mai dea bogăția lui: Pribeag și fugar să fii pe pământ.*

Urmează apoi distrugerea apocaliptică prin potop, al treilea episod al sancțiunilor: *Domnul a văzut că răutatea omului era mare pe pământ și că toată imaginația gândurilor din inima lui era în fiecare zi numai răutate. Domnului l-a părut rău că a făcut pe om și s-a mâhnit în inima Lui. Și Domnul a zis: Voi șterge de pe fața pământului pe omul pe care l-am creat, de la om până la vite, până la reptile și până la păsările cerului; căci îmi pare rău că l-am făcut.*

Mânia divină nu s-a limitat strict la aplicarea corecției în perimetrul original al Edenului. Odată alungați, cei doi nu vor fi scutiți de normativitatea lui Dumnezeu, liberi, la cheremul propriilor porniri, înlocuind un teritoriu cu altul, negrul cu albul. Dacă, în grădina Edenului puteau să facă orice mai puțin un lucru: să nu se înfrupte din pomul vieții, în cealaltă grădină, lipsită de eden, a spinilor și pământului, vor avea numai interdicții, mai puțin una: să-și câștige, totuși, existența.

Leviticul și Deuteronomul, cărțile de început ale *Scripturii* sunt liste lungi ale interdicțiilor cu care Dumnezeu îi urmărește pe fiii lui Adam dincolo de porțile raiului. În rest, nici-o libertate. Libertatea de a-l slăvi pe Dumnezeu, de a-i urma poruncile și da ascultare, evident, nu este o libertate.

Ca și când toate acestea nu erau suficiente, li se mai adaugă una: contestarea omului

de către sine însuși. Posteritatea lui Adam interiorizează negația: omul se contestă pe sine, își contestă semenul, îl neagă și ucide. Pentru început Abel îl contestă și ucide pe Cain apoi scenariul se universalizează: la scara întregii specii masacrul se omologhează prin generalizare. Toată lumea ucide: neamuri și seminții între ele, ginte și triburi, părinți și copii. *Cain s-a mâniat foarte tare și i s-a posomorât fața. Apoi, pe când erau la câmp, Cain s-a ridicat împotriva fratelui său Abel și l-a omorât.*

Scriptura, în totalitate, pagină cu pagină, *Vechiul și Noul Testament*, este o lungă, nesfârșită listă a contestărilor divine, la capătul de sus, și a creaturii, la capătul de jos, reacție la primele. La capătul tuturor, moartea Fiului lui Dumnezeu și, ultima, dosar închis: Apocalipsa.

*

Există viață și dincolo de paradis

Dar ea va duce cu sine o povară mai perfidă, mai aspră decât pedeapsa comunicată și dusă la executare în urma sentinței divine. Viața cea nouă, câștigată prin truda înlăturării spinilor și pălămidei, nu se va rezuma la atât. Efect al negației, ea însăși va fi purtătoare de negație: de sine, de semen, familie, mulțime. Va genera haos, turbulență și, nu peste puțin timp va decreta cu privire la sine *bellum omnium contra omnes*. Succesul lumii căzute va fi limitarea acestui dezastru, a celei de-a doua căderi.

*

Dreptatea lui Cioran: homo contestatus; dosarul lumii

Dacă filosofii au un cuvânt de spus în privința lumii, a începutului și mersului ei, eventual, al viitorului acesteia, atunci, cu siguranță, debutul său este semnat de Thales din Milet. Thales a avut multe cuvinte de spus în privința lumii ca atare, existență nedefinită și imprecisă, eventual amorfă. Era ceva putred în această lume, spune Thales.

Probabil, primul lucru care i-a stârnit lui Thales indignarea a fost ceva de felul rânduiei și înțelegerii. A înțeles că legiferarea în care grecii credeau aparținea unui Olimp inaccesibil, greu abordabil. Legile trebuiau croite după alt calapod, iar Olimpul – discreditat.

Ne putem da seama foarte ușor ce trebuie să fi însemnat un astfel de program pentru lumea greacă a timpului, secolul VI a.Chr: negație, contestare. Suntem uimiți că acestui pionier al contestației nu i s-a întocmit dosar, că nu a fost adus

instanță și, în ultimă instanță, că nu a fost judecat și condamnat la moarte. Cu atât mai mult cu cât ceva similar s-a produs secole mai târziu, în cazul lui Socrate. Ce i s-a imputat lui Socrate i se putea imputa, cu mai mult temei, lui Thales. **Istoria greacă debutează în cheia povestirilor cu final neașteptat.**

Lucrurile nu se încheie aici. Ca și cum primul act de negare istorica nu este suficient, urmează altul mai abrupt. Zeii nu putuseră, totuși, niciodată fi văzuți, auziți, dincolo de legende și mituri nimeni nu înregistrase niciodată faptele unui zeu, nu-i auzise vocea și nu-i văzuse înfățișarea. Pe astfel de lipsă de probe, trecerea în contul unui zeu a unui regim de felul ușoarei inexistențe mai putea fi tolerat. Nu putea fi însă tolerat nimic din ceea ce aceștia puteau vedea, simți și depune mărturie. Nu putea fi tolerată negația în privința participării la lume. Or, tocmai asta face acum Thales. Nu-i este suficientă contestarea zeilor, își contestă apropiatii, ce aceștia văd, aud și simt. Le contestă singurul tip de existență pentru care ei pot depune mărturie. **Ceea ce vedeți, pomi, pământ, munți, oameni, le spune Thales, nu sunt pomi, pământ, oameni. Toate sunt apă. La originea lumii este apa.**

Așa ceva este de natură să răstoarne totul, orice adevăr, orice credință, orice așteptare. Este **cea mai profundă răsturnare a valorilor** care s-a produs vreodată. Dacă se poate vorbi despre așa ceva, răsturnarea tuturor valorilor cu mult înainte de Nietzsche, ea s-a petrecut la începutul lumii și al istoriei sale.

Mai departe, istoria greacă rostogolește o bilă lexicală, devenită mai mare și mai mare. **Apa** este cea dintâi negație a ce vedem, auzim, simțim, consumăm. Urmează **aerul, focul, pământul, homeomeriile**, mulțime de invenții lexicale, reținute, uitate, omise sau pur și simple refuzate. **Istoria greacă este o uriașă arhivă a negațiilor lexicale prin care filosofii au adus lumea în pragul haosului lingvistic.**

Când toate acestea păreau să nu se mai termine amenințând lumea cu prăbușirea în **prăpastia fără fund a limbii**, cineva a spus: stop. Nu are nici-o noimă avansul pe calea limbii dezlănțuite (atunci oameni și-au dat, probabil seama de pericolul limbii reprezentat de **posibilitatea ca lumea să se înece în noianul invențiilor fără sfârșit**). Nu ele reprezintă oglinda lumii și nici adevărul ei: **omul este măsura tuturor lucrurilor. Protagora a apărut, în acel moment auroral al inflației lingvistice, singurul vorbitor de limbă a adevărului, nu limbă a cuvintelor.**

Spiritele nu s-au liniștit în preajma omului adus pe scenă de Protagora, nici a autorității sale de **măsură**. Dimpotrivă, un nou scandal era anunțat: nimeni nu este profet în satul lui, în specia umană, în genul ca atare. **Omul**, adică egalul, aproapele nostru, noi înșine – este prea puțin. Nevoia de transcendență și sacru pare să fi fost profund lezată de acest episod tranzitoriu al negației. De altfel, viața acestor declamatori, demagogi ai adevărului a fost scurtă și lipsită de glorie. Ei au fost acoperiți de rușine și reprobabil. Asupra lor s-a revărsat marea plină de reprobabil a denunțului: **sofistica**. Cei care au pus punct haosului lingvistic și cerului ontologic, au fost decretați **sofiști**, cea mai dezaprobată sectă, plină de acuze pentru tot restul timpului.

După un scurt interludiu, cu Socrate, care a încercat o vagă reabilitare a episodului sofist, Platon încearcă să urce din nou adevărul în cerul ferm al tradiției.

Și lumea își urmează cursul, *corsi et ricorsi*. Aristotel este un apostat, revine la vechile credințe contestând toposul celest al lui Platon și locatarii acestuia. Mai departe, lucrurile devine și mai amestecate, sceptici, stoici, epicureici, epigoni de toate felurile, duc gândirea greacă la marginile lumii, acolo unde, începe lumea creștină. Și atunci, pentru o lungă perioadă de timp, din nou se părea că liniștea cuprinsese pământul. Pentru a doua oară părea că omul nu poate fără Dumnezeu. Devine creștin și trăiește ca atare o mie de ani.

Apoi, ca altădată în lumea greacă, prin ce vede, aude și simte, îl contestă pe Dumnezeu, ca și filosofii greci. Acum o face prin științe și instrumente superioare, prin metode și calcul.

Simțurile îi sunt potențate de instrumente și unelte hiperbolizante. Galilei vede mai mult decât oricine. Prin calcule și matematici, i se impun obiecte ale altor lumi de care simțurile sale nu puteau da nici-o socoteală. Se dezvăluie forme și mișcări noi ale pământului. În fine, lumea lui Dumnezeu cade și, odată cu ea, tipul de om în vârstă de o mie de ani. O nouă odisee este pe cale să înceapă.

O fractură mai mult decât stilistică

Nu este dificil de întrevăzut ce răspuns ar fi dat Cioran unei întrebări de felul dacă s-ar regăsi într-un tablou făcut din cioburi. Este, însă ceea ce el însuși a practicat: arta cioburilor risipite, niciodată strânse, a cioburilor aruncate în toate colțurile, în interiorul și în afara gândirii, a fragmentelor și ideilor dezordonate, a fulgurației inspirate și aforismului închis. În mâinile sale, filosofia, cu rațiune în *aletheia*, scoatere din uitare și învăluire, devine învăluire și închidere. Straniu!

Portretul... atunci când Cioran și-l asumă, o face în maniera în care logica acestuia o pretindea: cu cap și coadă, subiect bine centrat, întocmit după natură, descrieri sau alte surse. Finalmente, însă, vizualizabil, reprezentabil, apt de galerie. Așadar, un Cioran supus cutumei, normelor și procedurii comune. Nimic remarcabil, din acest punct de vedere, pentru portretele realizate de el. *Antologia portretului*, cu galeria sa de reprezentări este, repetând, o întocmire necioraniană. Forma, execuția, rigorile, culorile, tușele sunt unele și aceleași cu ale tuturor portrețiștilor, de la Rembrandt la Modigliani sau oricare alt modernist.

Câtă distanță între maniera aproape picturală a lui Cioran, din *Antologia portretului*, și maniera descriptivă pentru idee, din restul operei. În același timp, câtă enigmă, cât mister între cele două practici al căror secret nu reușim să-l descifrăm!

Portret și idee, ca materie de lucru, de reflecție – două rezultate stranii, inexplicabile în abordarea lor. Portretul individului și portretul ideii: pentru unul coerență, logică și argument, pentru altul dezlănare, incoerență, risipă.

Când vrea să impună portretul, Cioran este coerent, logic, demonstrativ, când vrea să impună gândul – nu. Să citim aici un anume sentiment al eșecului când, în

tinerețe, în perioada românească a gândirii sale, se exersase pe portativul gândirii tipice a filosofiei, adică în arta portretului? De ce vorbește Cioran două limbi distincte, una a oamenilor și alta a ideilor?

*

Filosofia a încercat mereu să construiască un edificiu pentru om și lume, găsită ca *Idee, spirit, fenomen, noumen, voință, Dasein* etc. O bună investiție se făcuse: material, arhitect, executant. Când, în ziua inaugurării, condiția de apatrid încetase, pentru om și lume se găsisse o casă. Ceea ce părea însă trainic se șubrezea repede, câteva pale ale timpului făcând-o repede una cu pământul: resturi ale sale gata să treacă în nutrienți ai noului sol.

*

Să atacăm realul la rădăcină! Între toate tipurile de real incriminate ontologic de Cioran, cel științific lipsește. Tipul de real promovată de știință nu este niciodată luat în atenție. Singurul neatăcut, nedistrus, singurul rămas în picioare. Ignorat. Ar fi putut Cioran să-l pună la pământ cu aceleași arme? Răfuielile lui Cioran nu vizează niciodată știința. **Nu vom ști niciodată de ce nu s-a orientat și către știință, cu atât mai mult cu cât strigătele victorioase ale acesteia în privința realului le-au acoperit pe toate celelalte.**

*

Cioran nu face niciodată referință la dialogul platonician *Parmenide*. De ce ar face-o? Ce se spune acolo este cu totul opus procedurii sale: demonstrații logice, coerență, argumente etc. Intenția însă nu diferă: distrugerea existenței. Despre existență/ ființă nu se poate spune nici că este, nici că nu este. La fel în privința inexistenței/ neființei, despre ea nu se poate spune nici că nu este, nici că este.

*

Ce primire este de așteptat pentru cel ce ne aruncă în față că *a nu fi* este de preferat lui *a fi*? Ce concesie putem face unui astfel de contestatar și, mai ales, ce sens poate să aibă o astfel de concesie din moment ce, prin ea suntem sabotati în actul nostru de *a fi*? Nu este un astfel de personaj, dușmanul nostru radical, dușmanul ontologic? Putem fi îngăduitori cu cel ce ne pune în față o astfel de substituție? – întrebarea care angajează atitudinea ontologică fundamentală.

*

Prin cădere, crede Cioran, s-a petrecut cea dintâi fraudă a noastră: existența ne-a fost sabotată. Atunci s-a petrecut actul original al contestării, cel care ne-a

despărțit definitiv de existență. De aici toată nemulțumirea, toată insatisfacția, toată durerea, apariția morții, a bătrâneții și bolii.

Nu putem aduce omagii celui ce ne-a cauzat un astfel de rău. Dimpotrivă un ocean de ranchiună ar trebui să ne conducă sentimentele. Odată cu acest act am devenit ființele resentimentare care suntem. **Într-un astfel de act își are originea ura eternă, ascunsă, nemărturisită pe care o purtăm creatorului.** Ce este cu totul interesant în privința unui astfel de episod, este omisiunea lui Cioran, trecerea lui facilă peste felul în care cuplul primordial a trecut peste un astfel de episod. O face ca și cum cei doi ar fi acceptat nonșalant prăbușirea, ca și cum nu ar fi distins între binele și răul ei, amploarea actului, lipsa lui de îndurare și iminentul rău conținut în sine. Cioran nu se întreabă nici-o clipă dacă nu cumva cei doi au protestat, dacă nu cumva au ridicat glasul într-un gest de revoltă originară, și nici dacă nu cumva, în mintea lor să-și fi făcut loc blestemul.

*

Dosarul resimțirii agresiunii divine îl întocmesc, cei dintâi, filosofii grecii. Aceștia întocmesc o lungă listă de reproșuri la adresa zeilor. Cel dintâi este Thales, din Milet. Fără prea multe menajamente, acesta declară originea lumii în apă. Îl interesa mai mult susținerea acestui gând decât protejarea lui în fața reproșurilor venite dinspre credință. **Beletristica naivă a credinței nu face față rafinării exigențe.**

*

Pe de altă parte, nașterea filosofiei nu a fost lipsită de răzbunarea perfidă a religiei distruse. Aceasta îi inoculează otrava așa cum Heracles, ucigând leul din Nemea, îi îmbracă pielea făcând una cu ea în ardere.... Filosofia, distrugând religia, se distruge, într-un fel perpetuu. Afirmațiile ei, ineficiente în ochii unui public ale cărui criterii diferă, devin tautologice, pentru sine, neant, ca în definițiile lui Hegel: **orice tautologie conduce la neant.**

THE DEFECTIVE EXISTENCE

(Abstract)

The plethora of praise received by Emil Cioran's system of thought has only delayed his welcome and acceptance as a philosopher. Admired as a nihilist, skeptic, pessimist, and even disputed as a philosopher altogether due to his subversive and atypical themes, Cioran is today one of the most provocative philosophers. Cioran's central idea, according to the author, is his negative ontological perspective: the defective existence.

Keywords: existence, defect, fall, paradise, God.